

Sandra Habjanič

“PUSTI SE IZPRAŠEVATI, ODKRITI IN SPOZNATI, PA BOŠ IZPRAŠEVAL, ODKRIL IN SPOZNAL!”

Koroškega človeka in njegovo po hribih, gorah in dolinah plazečo se pokrajino sem kot otrok, rojen na prekmurski ravnini, doživljala kot nekaj, kar je zavito v mistično, meni tujo kopreno. Koliko so na to mojo predstavo vplivale Prežihove povesti in po njih posneti filmi s trpečimi, za vsakdanji kruh boreči se liki, in pa skrivnostne zgodbe o kralju Matjažu, ne vem. Vem le to, da se je slika, ki sem jo o Koroški in njenih ljudeh nosila nekje v sebi, počasi, a vztrajno spreminjala.

Ob prvem "popotovanju" po dolini Drave sem vzhičeno požirala čudovito lepe prizore mogočnih gozdov, gora in vsenaokrog posutih domov. Občutka sivine in temačne žalosti, ki sta me napadla vsakokrat ob misli na že prej omenjene filme, naenkrat ni in ni hotelo biti! Prej nasprotno. Bolj ko sem se pogrezala v nedra koroške zemlje, ki me je navdajala z neko notranjo močjo, katere sila se je izražala v neskončnem spokoju in občutku samozadoščenja, bolj sem se zavedala preprostosti in radosti danega nam življenja. In s kakšno jakostjo me je tedaj, ob prvem dejanskem srečanju s Koroško, zadelo spoznanje, da niso samo "moje" ravninske mlake, obrasle z lokvanji in prepredene z meglicami, tiste, ki so me bile sposobne osrečiti vsakič, ko me je misel zanesla k njim...

Nekoliko kasneje sem se povsem naključno začela srečevati s Korošci in njihovim pojočim jezikom. Postali so del moje zavesti, ki jih je, ne da bi vedela zakaj, sprejemala nadvse dobrohotno.

Nekako takšni so bili moji prvi koraki na poti seznanjanja z najsevernejšo krpico slovenske zemlje, ki me je s tako močjo priklenila nase, da sem se ji zapisala priklanjati in ji "služiti" kot raziskovalka, opazovalka in opisovalka v njenem objemu živčih ljudi.

Čeprav sem večna zagovornica neponovljivosti in izvirnosti vsega živega, gibajočega in spreminjajočega se sveta, pa mi (tudi) etnologija pomaga vztrajati pri hkratnem prepričanju o ustaljenosti določenih vzorcev, po katerih se vse, kar nas obdaja, odvija po bolj ali manj "shojenih poteh". Pa naj gre za odmiranje drevesnih listov, razmnoževanje sesalcev ali prehranjevanje posameznih ljudstev.

Prisotnosti Korošcev in delitve le-teh na tiste tostran in one onstran meje sem se (še zlasti razumsko) začela zavedati pred tremi leti, ko me je povsem nepričakovano "zadelo" ponujeno mi terensko delo na Koroškem. Na avstrijskem Koroškem.

Po kratkotrajnem odzvanjanju alarmnega signala v mojih možganskih celicah, ko sem mrzlično brskala po kakršnihkoli podatkih, povezanih z avstrijsko Koroško, sem, ne da bi se spomnila še česa drugega razen Karantanije, knežjega kamna in slovenske manjšine, zinila preprosti "ja", ki sem ga nekaj mesecev kasneje, ko sem s tresočimi se rokami pakirala reči za odhod na prvi teren onstran meje, krepko obžalovala.

Pa ne za dolgo. Pokrajina mi je zlezla pod kožo že kmalu po

prestopu meje, ljudje pa takoj, ko so se mi ob zvenu svoje prijetne slovenščine, zaznamovane z germanskim "r"-jem in s svojim skoraj naivno iskrenim pogledom zazrli v oči.

Res, da od tedaj ni preteklo veliko vode, pa vendar dovolj, da si drznem spregovoriti o ljudeh, ki jim zaradi preprostega dejstva, da so Slovenci, ni bilo ravno lepo.

S kapelicami in križi posuta pokrajina in njeni ljudje so, poleg domačega Prekmurja, moj najljubši teren. Slovenske družine in njih domove sem spoznala na Radišah, v Celovcu, Pliberku in Škocjanu. Foto: Sandra Habjanič, 1995.

Arhitektura, bivalna kultura, družabno življenje in prehrana so nekatera od mojih tematskih izhodišč za raziskave o načinu življenja teh ljudi, sicer so pa to le "pretveze", izgovori in nekakšna opravičila za to, da sem lahko v bližini teh čudovitih, preprostih in delovnih domačinov. Študije o že na zunaj

Koroški Slovenci se v širši prostor države Avstrije vključujejo kot aktivni člani na različnih področjih. Tudi na živilskem trgu, kjer veljajo za pridne in poštene prodajalce, h katerim se stranke rade zatekajo. Foto: Sandra Habjanič, 1995.

vidnih elementih vsakdanjega življenja so pravzaprav le priprave in sredstva, s katerimi se skušam prebiti v jedro svojega zanimanja, ki mu pravim "odkrivanje in razumevanje" človekove duše, njegovega mišljenja in čustvovanja oz. tistega, kar pogojuje njegov odnos do samega sebe, soljudi in okolice.

Čeprav sem za večino tamkajšnjih ljudi še vedno "dečua iz Ljubljane, ki piše o njihovih hišah in navadah", pa je vedno več tistih, ki se zavedajo, da me zanima še marsikaj drugega.

Dosti bolj verodostojno in še zlasti etnološkemu cilju zadoščeno se mi zdi nevsiljivo, počasno "odpiranje vrat" v informatorjev notranji, zaradi preventivne in nezaupanja ponavadi prikrit svet, ki je pri koroškem Slovencu le še dodatno, nam, tostran Alp živečim Slovencem, včasih težje razumljiv, drugače obarvan. Zgodovinsko pogojena sedanost, ki jo v marsikaterem pogledu upravljajo ali vsaj zaznamujejo dogodki in iz njih pognane izkušnje iz preteklosti, je del življenja na avstrijskem Koroškem. Tamkajšnja delitev na "te" in "one" oz. na pogostejše prisotno razmejevanje na "našo stran" in na "njihovo ali drugo stran", je preprosto dejstvo, ki se tuju včasih celo zazdi smešna, neprimerna ali nerazumljiva, domačinu pa pomeni način razumevanja in sporazumevanja z okolico.

Politika se zajeda v tamkajšnje vsakdanje življenje kot nekaj, kar je pravzaprav del načina življenja. Le redkim je uspelo potisniti jo iz svojega življenja, obnašanja in mišljenja. Povečini so to pripadniki mlajših generacij, ki so se s tem na neki način izneverili svojim "koreninam, tradiciji" ali čemurkoli si že bodi. S tem ko so se izmaknili kakršnikoli opredelitvi, so se pravzaprav nehote izjasnili za "pripadnost" tistim "vmesnim, nikogaršnjim".

Razmejevanja, razhajanja in delitve so hote ali nehote vsakdanji pojav celo znotraj posameznikovega vsakdana. Nasprotjem med večinsko in manjšinsko skupnostjo so se pridružila še razhajanja znotraj obeh skupin in pa vedno močnejši generacijski razkoli z osvobajajočimi, pa tudi rušilnimi elementi.

Za raziskovalca, še posebej etnologa, je prostor avstrijske Koroške neprecenljiv izziv, saj se pri (še zlasti terenskem) delu srečuje z neštetimi specifikami prostora. S takimi, ki so zaradi različnih kombinacij določenih danosti prav zato lastne le Koroški in njenim prebivalcem, zlasti pa slovenski manjšini.

Sistematičnost in programiranje, s katerim bi si etnolog morebiti želel "pripraviti" obravnavani teren, se ne obneseta najbolje. Informatorji, pa naj gre za naključne ali načrtno izbrane, se prav dobro zavedajo izpraševalca in njegovega "možno" prikritega poslanstva.

Izkušnje s prirejenimi podatki in z zlorabo njihovega zaupanja do raznoraznih "raziskovalcev" so jih naučile zvedavosti, distance in nezaupanja. Prav zato kombinacija toplih, skoraj naivno prijaznih oči, in kratkih, tihih, včasih rezkih odgovorov, ni redka. Kljub temu pa se zaprtih vrat ali odslavljanja na hišnem pragu ni bati.

Potprežljivo in seveda razumsko dolgo se pustiti voditi, usmerjati in s tem prilagajati pomeni tu le dobivati! Teren, ki deluje na prvi pogled zapleteno in morda zastrašujoče, deluje pravzaprav povsem preprosto: "Pusti se izpraševati, odkriti in spoznati, pa boš izpraševal, odkril in spoznal!"

Ti ljudje so namreč s časom, ki jim ni prizanašal, dobili tako trdo kožo, da jim niti huda beseda, trda roka ali slepomišljenje zlepa ne pridejo do živnega. Občudovanja vrednega ponosa, vztrajnosti in požrtvovalnosti so se preprosto morali naučiti. Morali, če so želeli preživeti.

Nizke besede in udarci jih ne zlomijo, in lepe, z medom

Obhod Sv. Treh kraljev je na Radišah močno udomačen in priljubljen, za tujce vsekakor svojevrsten

dogodek, katerega nosilci so mladi fantje. Tudi mladi domači župnik, ki podpira omenjeno šego, se rad odzove oz. pridruži pohodnikom, katerih nekajdnevno obiskovanje je nadvse naporno.

premazane besede, jih ne prepričajo. Edino, čemur sledijo, je čut za ljudi in vse, kar jih obdaja; čut, ki je zgrajen na tem, kar zaznajo in vidijo.

Čeprav so s tuji prijazni, pa z zaupanjem ne pretiravajo. Nemaokrat ostajajo previdni vse do tedaj, ko zaznajo prišlekovo nprav, njegovo osebnost. In šele tedaj se ti na vitez ponižni, podrejeni ljudje, sicer pa absolutni vladarji položaja, odločijo, koliko in kaj zaupati lepo napravljenemu tujcu "finega" nastopa.

Vlog v takšnih nevidnih igrah "mačke in miši" se udeleženci največkrat niti ne zavedajo. Še manj pa dejstva, da je navidežni vodja ali zmagovalec v resnici lahko le vodena lutka.

Del previdnosti domačinov se kaže tudi v zanimivem načinu izražanja "v slikah", kot sami pravijo načinu govora "med besedami". Pri tem si pomagajo z različnimi reki, pregovori, besednimi zvezami, citati in verzi ter mimiko, ki je nemaokrat v nasprotovanju s pričakovanim.

Previdnemu poslušalcu vse to le še dodatno pomaga, površnega pa zmede ali celo spelje. Poleg tega prišleku črpa ener-

Pridnost, iznajdljivost in požrtvovalnost so del vsakdana koroškega človeka. Pa naj gre za delo na polju, priprave farnega praznika ali dobrodelne akcije. Maskerstvo in izdelava kostumov sta le delček številnih aktivnosti, ki jih domačini opravljajo kar po domovih.

Foto: Sandra Habjanič, 1995.

gijo tudi bolj ali manj prisotno narečje, čeprav se mu domačini izogibajo, če so vsaj malo podkovani s knjižno slovenščino. Večina jih ima težave s pisano slovensko besedo in se tega, kot kaže, sramujejo.

Po prestopu in sesutju preventivno postavljenih barier pa se ti ljudje kaj zlahka prelevijo v čudovite, pozorne in natančne sogovornike. Radi se čutijo koristne, zaradi česar so pripravljene žrtvovati marsikaj. S svojo neverjetno zagnanostjo, potrpežljivostjo in z občudovanja vredno načitanostjo sodijo v skupino neprecenljivih pripovedovalcev.

Pogosti so t.i. aktivni sogovorniki, ki samoiniciativno iščejo dodatne informacije in materialne vire ter z lastnimi idejami in razmišljanjem skušajo doprinesti k razsvetlitvi določenega problema.

Kramljanje s Korošci je prijetno in veselo. Prijateljske družbe se, ne glede na to, kje so, rade povešijo in zapojejo. Foto: Sandra Habjanič, 1995.

Radi se identificirajo z vsem, kar je slovenskega, morda najgloblje in največkrat prav s petjem in slovensko pesmijo. Prepevanje v družinskem krogu, znotraj prijateljskih družb in v okviru družabnega življenja je zaslediti praktično povsod in vedno. Nekatere slovenske ljudske, ki so v matični Sloveniji skoraj že povsem utihnile, na avstrijskem Koroškem še vedno glasno zvenijo. Toliko bolj, ker jih prepevajo mladi ljudje, celo otroci. Čeprav cerkva s slovenskim maševanjem in petjem ni

več veliko, pa je še vedno zaslediti zven čiste, slovenske besede tudi v svetem, božjem hramu.

Vera in cerkev sta nepogrešljivi, obvezno prisotni v življenju koroškega Slovenca, ki ju je spojil s svojim vsakdanom, s svojim načinom razmišljanja, čustvovanja in delovanja.

Devico Marijo imajo za zavetnico tako rekoč v vsaki izbi, ki še naprej ostaja osrednji in najtoplejši prostor slovenskih domov. "Bogov kot" se ohranja celo v stavbah modernih konstrukcij mladih, v mestu zaposlenih in "finih" ljudi.

Tako kot se spreminjata notranja in zunanja podoba vsakega posameznika, se sčasoma spreminja tudi podoba skupnosti, ki ji posameznik pripada. Spreminjanje je takšno ali drugačno (ne)prilagajanje okolju in razmeram, ki jih dani čas zahteva ali pogojuje.

Radiški mešani pevski zbor na enem od številnih nastopov. Foto: Sandra Habjanič, 1995.

Današnja slika na avstrijskem Koroškem živečega Slovenca je bogat mozaik lastnosti, katerih skupni imenovalec tvorijo razdvojenost in prepletenost minulega s sedanjim. In neke nad temi, na dobro vidnem polju obravnavanega načina življenja, kraljujejo navezanost na zemljo, ljubezen do slovenstva, ponos, pridnost in pogum. Pesem in vera pa očitno še naprej ostajata najvidnejša načina izražanja občutenega in mišljenega.

Summary

"LET THE OTHERS ASK, DISCOVER AND GET TO KNOW YOU, AND YOU YOURSELF WILL ASK, DISCOVER AND GET TO KNOW!" - ON ETHNOGRAPHIC EXPERIENCE IN CARINTHIA

Sandra Habjanič

As a child born in the Prekmurian plain I used to experience Carinthians and their landscape, creeping over hills, mountains and valleys, as something shrouded in a mysterious veil and therefore unknown to me. I am not sure to what extent this image has been influenced by stories of a writer Prežihov Voranc and the films that were shot after them, showing suffering figures struggling for their daily bread, or by the mysterious stories about King Matjaž. I only know that the image about Carinthia and its people that I have carried somewhere in myself has slowly, but steadily been changing.